

<https://doi.org/10.30495/jcdepr.2023.708758>

ارائه الگوی معادلات ساختاری عوامل تأثیرگذار بر آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی در بین دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهر تهران

علی حدادیان^۱، زهرا حضرتی صومعه^۲، ساسان ودیعه^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۱

چکیده

با گسترش فناوری اطلاعات، آسیب‌های اجتماعی کاربران فضای مجازی نیز افزایش می‌یابد. در این پژوهش به بررسی جامعه شناختی عوامل تأثیرگذار آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی در بین نوجوانان پسر شهر تهران پرداخته شده که از لحاظ ماهیت و هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی و از نوع پیمایشی است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با سطح معناداری ۵ درصد ۳۸۳ نفر می‌باشند. داده‌ها از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی جمع‌آوری شده و در بخش کمی پژوهش به منظور اعتبارسنجی الگوی به دست آمده، از آزمون‌های معادلات ساختاری با نرم‌افزارهای SmartPLS و SPSS استفاده شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین گروه همالان، اعتیاد آنلاین، گمنامی، ناکامی‌ها، عدم دلبستگی خانوادگی، رسانه ملی و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌های کمی حاکی از این است که تمامی متغیرهای احصاء شده با توجه به اینکه قدر مطلق مقدار آماره t برای تمامی روابط بین متغیرها بزرگتر از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بوده و تمامی بارهای عاملی در حالت استاندارد بزرگتر از ۰/۳ به دست آمد، لذا تمامی متغیرها و روابط تأیید شد.

واژگان کلیدی: فضای مجازی، آسیب اجتماعی، اعتیاد آنلاین، گروه همالان، گمنامی

۱- گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران haddadian47@gmail.com

۲- گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) hazrati14@yahoo.com

۳- گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران S.vadiea5@gmail.com

مقدمه

اینترنت خانگی دسترسی داشتند (مرکز ملی آمار آموزش و پرورش^۶، ۲۰۲۲). در سال ۲۰۲۰، ۷۱ درصد از جوانان در جهان (بین ۱۵ تا ۲۴ سال) از اینترنت استفاده می‌کردند، در حالی که این میزان در سایر گروه‌های سنی ۵۷ درصد بود (اتحادیه بین‌المللی مخابرات [آی‌تی‌یو]^۷، ۲۰۲۱). کاهش فعالیت‌های اجتماعی نیز از دیگر خطرات استفاده زیاد از اینترنت است (سوگوتو و جوکروادی پونتو^۸، ۲۰۱۸). اعتیاد، قلدری سایبری و درخواست‌های جنسی از خطرات آنلاین برای جوانان به حساب می‌آید (گوان و سوپرامانیام^۹، ۲۰۰۹). هر چه میزان استفاده کودکان و نوجوانان از فضای مجازی بیشتر باشد، گرایش به خشونت در وی نیز افزایش می‌یابد (صابری و همکاران، ۱۳۹۹). راه‌های ارتباطات اینترنتی، قلدری مجازی و بازی‌های اینترنتی می‌تواند با در معرض پرخاشگری قرار دادن نوجوانان باعث ایجاد یا تقویت پرخاشگری در آنها شود. از جهتی اعتیاد به اینترنت با پرخاشگری در نوجوانان مرتبط است (مظلومیان و همکاران، ۱۳۹۶). فضای خشونت‌طلبی در اینترنت و بازی‌های اینترنتی خشونت‌طلبی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد (خرازانی، ۱۳۹۵). نوجوانانی که قربانی قلدری سایبری هستند، افسردگی، اضطراب، تنهایی، رفتار خودکشی و علائم جسمی بیشتری گزارش کرده‌اند (نیکسون^{۱۰}، ۲۰۱۴). زیرا وقتی قلدری سایبری اتفاق می‌افتد، فرد احساس می‌کند در همه جا، حتی در داخل خانه خود، نیز مورد حمله قرار می‌گیرد و هیچ راه فراری وجود ندارد که اثرات این حس می‌تواند مدت زیادی طول بکشد و از طرق مختلف ذهنی (احساس ناراحتی، خجالت، حماقت، حتی ترس یا عصبانیت)، عاطفی (احساس شرمندگی یا از دست دادن علاقه به چیزهایی که دوست دارد)، جسمی (خستگی، بی‌خوابی یا تجربه علائمی مانند معده درد و سردرد) بر شخص تأثیر بگذارد. احساس تمسخر یا آزار و اذیت شدن توسط دیگران، می‌تواند فرد را از صحبت کردن یا تلاش برای مقابله با مشکل بازدارد، و حتی موارد شدید آزار و اذیت سایبری می‌تواند منجر به مرگ افراد شود (یونیسف، بی‌تا).

با توجه به لزوم مطالعه آسیب‌های فضای مجازی بر نوجوانان باید دید چه عواملی باعث بروز خشونت‌های

استفاده از فضای مجازی در این برهه از زمان امری غیر قابل انکار است. این فرایند در عین حال که مزایای بسیاری دارد، می‌تواند زمینه‌ساز ظهور مسائل و مشکلات بسیار و حتی غیرقابل جبران باشد. فضای مجازی ظرفیت منفی بالایی برای تأثیر و چالش امنیت اجتماعی دارد (جهان‌پرور و حیدری، ۲۰۱۱). استفاده نامناسب از آن، منجر به ضعف بنیان خانواده، جدایی افراد از یکدیگر، تجمل‌گرایی، آرمان‌گرایی، فردگرایی، مدگرایی، نشر اکاذیب و... (جهان‌پرور و حیدری، ۲۰۱۱)، افزایش خشونت فیزیکی، خشونت جنسی، خشونت روانی، خشونت اقتصادی و خشونت ارتباطی زوجین (شکرپیگی و همکاران، ۱۴۰۰)، کاهش کمیت و کیفیت ارتباط شفاهی ناشی از ارتباط افراد در دنیای واقعی و ارتباطات رودررو (انصاری، ۱۳۹۷)، تضعیف نقش خانواده به منزله مرجع، کاهش ارتباط والدین با فرزندان، بی‌اعتمادی زوجین به یکدیگر، دروغ‌گویی، افزایش فاصله عاطفی و روحی زوجین و اعضای خانواده از یکدیگر، افزایش طلاق و هنجارشکنی‌های اخلاقی، ترویج عشق‌های مجازی، بی‌توجهی به مسئولیت‌ها، تضعیف ارزش‌های اخلاقی، افزایش ارتباطات نامشروع و... (حاج‌محمدی و حاج‌محمدی، ۱۳۹۶) اغفال و فریب در فضای سایبری و دیدن سایت‌های پورنوگرافی (خلیلی‌جولرستانی، ۱۳۹۶)، ساختار شکنی، افزایش انزوای اجتماعی، خطر شکل‌گیری هویت‌های ناهنجار، به خطر افتادن آموزش ارزش‌های مهم انسانی، هویت‌زا بودن بجای هویت‌ساز بودن، ایجاد صمیمت‌های مجازی، رواج فرهنگ هرزه‌نگاری و نقص حریم شخصی افراد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶)، مشکلات اجتماعی و عاطفی در کودکان (جانسون^۱، ۲۰۱۵) تأثیر منفی بر ابعاد فیزیکی، روانی، اجتماعی و همچنین بر برخی از جنبه‌های بهزیستی مادی و رشدی کودکان (کالموس^۲ و همکاران، ۲۰۱۴) می‌شود. اگرچه اینترنت مجازی است، اما مزایا و خطرات آن واقعی است (جهان‌پرور^۳ و شورای روابط خارجی [اسی اف آرا]^۴، بی‌تا).

بر اساس نظرسنجی جامعه آمریکا (ای سی اس)^۵ در سال ۲۰۱۹، حدود ۹۵ درصد از افراد ۳ تا ۱۸ ساله به

6. National Center for Education Statistics

7. International Telecommunication Union (ITU)

8. Soegoto & Tjokroadiponto

9. Guan & Subrahmanyam

10. Nixon

1. Johnson

2. Kalmus

3. world101

4. Council on Foreign Relations

5. American Community Survey (ACS)

به صورت منفی)، عدم رضایت از زندگی خانوادگی، روابط با همسالان و پیشرفت تحصیلی؛ کیفیت زندگی خانوادگی پایین تر، قربانی شدن سایبری (لیوازویچ و هام^{۱۱}، ۲۰۱۹) پیش‌بینی‌کننده‌های اصلی ارتکاب قلدری سایبری هستند. مدیریت و پیشگیری آسیب‌ها و پیامدهای مخرب آن و شناسایی عواملی که بیشترین میزان اثرگذاری را دارد، می‌تواند راهکارهای مناسبی جهت حل مسائل و مشکلات اجتماعی باشد. نوجوانان گروه سنی ۱۶ تا ۱۸، که در واقع، در مرحله‌ای از زندگی قرار دارند که دنیای آنان مملو از آزمایش و خطاست، برای کشف جهان رؤیایی و واقعی خویش تمایل دارند هر چه را که در فضای مجازی برخورد می‌کنند، تجربه نمایند. هدف اصلی این پژوهش، مطالعه جامعه‌شناختی عوامل تأثیرگذار آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی (سرقت اطلاعات، زورگیری مجازی و پورنوگرافی) در بین دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهر تهران است که بر اساس آن فرضیات پژوهش و مدل نظری آن طراحی شده است:

- بین اعتیاد آنلاین و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

- بین گروه همالان و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

- بین ناکامی‌های فردی و اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

- بین گمنامی و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

- بین عدم دلبستگی فرد در خانواده و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

- بین محتوای برنامه‌های فرهنگی رسانه‌ها و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

سایبری توسط عوامل آن‌ها می‌شود. درک اینکه چه متغیرهای شخصیتی و موقعیتی پیش‌بینی‌کننده اقدامات تهاجمی سایبری هستند، اثرات مهمی برای مدیریت و پیشگیری این اقدامات دارد (بارلت^۱ و همکاران، ۲۰۲۱؛ بارلت، ۲۰۱۹). استفاده پرخطر از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، عدم مشارکت اخلاقی، افسردگی، هنجارهای اجتماعی و ارتکاب قلدری سنتی (چن^۲ و همکاران، ۲۰۱۷)، ناتوانی در اجتماعی شدن (یک عامل خطر برای قلدری سایبری، قربانی شدن سایبری و قلدری/ قربانی سایبری)، جنسیت و زمان استفاده از اینترنت (عامل قلدری سایبری و قلدری/ قربانی سایبری)، کنترل نکردن والدین در استفاده از اینترنت کودک (عامل خطر برای آزار سایبری)، نگرش اجتماعی و عاطفه منفی (عوامل خطر قلدری/ قربانی سایبری) (پکر^۳، ۲۰۱۵)، روان‌پریشی، خودشیفتگی، ماکیاولیسم، برون‌گرایی، گشاده‌رویی، توافق‌پذیری، هوشیاری، روان رنجورخویی، ویژگی‌های شخصیتی (ایلدیریم^۴، ۲۰۲۱)، سن، قربانی شدن سایبری، استفاده مشکل‌زا از اینترنت، و فقدان احساسات و یا مشکل در تعدیل احساسات (یودس^۵، ۲۰۲۰)، فقدان احساس، همدلی کم، خودشیفتگی، نبود تماس فیزیکی بین قلدر و قربانی، امکان ناشناس بودن در محیط آنلاین (بارلت و همکاران، ۲۰۲۱)، عامل تکانه و تمایل به تسلط (سانگ و سانگ^۶، ۲۰۲۱)، انتقام، حسادت، بی‌حوصلگی، و به دنبال تأیید بودن، روان‌پریشی (مارچ^۷، ۲۰۲۲) نگرش نسبت به مزاحمت سایبری و اقدام‌های قبلی به مزاحمت سایبری قبلی، ناشناس بودن (بارلت، ۲۰۱۵)، همدلی شناختی و عاطفی پایین (دلری^۸ و همکاران، ۲۰۱۶)، مهارت در استفاده از فناوری، موقعیت اجتماعی در میان همسالان، خودکنترلی پایین، عدم مشارکت اخلاقی (وانگ و نای^۹، ۲۰۲۱)، همدلی، اعتیاد به اینترنت (کاساس^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۳)، مرد بودن، سن پایین، پیشرفت تحصیلی پایین، عوامل محافظتی سنتی (خانواده، مدرسه و روابط همسالان

1 . Barlett

2 . Chen

3 . Peker

4 . Ildirim

5 . Yudes

6 . Song & Song

7 . March

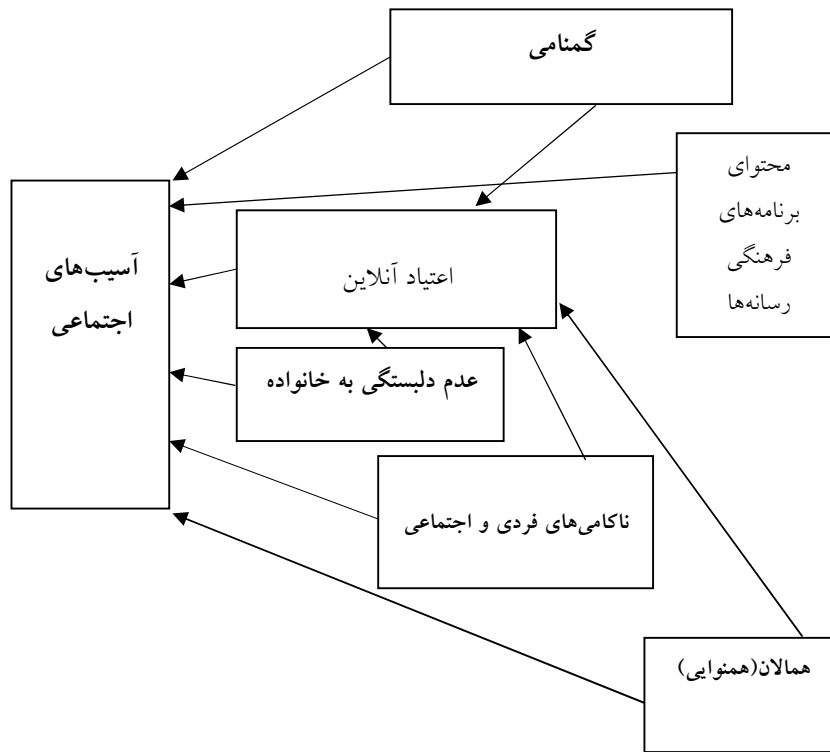
8 . Del Rey

9 . Wang & Ngai

10 . Casas

11 . Livazović & Ham

مدل نظری پژوهش

متغیر «حریم خصوصی^۱ اطلاعاتی عبارتند از: حق افراد در محرمانه ماندن و ممانعت از تحصیل، ذخیره، پردازش و انتشار داده‌های شخصی مربوط به ایشان. آنچه در فضای سایبر جریان یافته، یا ذخیره می‌شود یا انتشار می‌یابد، داده‌ها هستند. یکی از مصادیق حریم خصوصی اطلاعاتی در فضای سایبر فضاهای شبکه‌ای هستند که فرد، اطلاعات مربوط به خودش را در آنها ذخیره می‌کند و نمی‌خواهد دیگران بدون اجازه او به آنها دسترسی پیدا کنند. فایل‌های فرد که بر روی رایانه شخصی متصل به شبکه قرار دارند یا بر روی یک فضای واگذاری یک خدمات میزبانی ذخیره شده‌اند، از این جمله‌اند. این فایل‌ها مثل فضای یک اتاق هستند که ممکن است اسناد تجاری به همراه عکس‌های خانوادگی در آن ذخیره شده باشند و افراد قفل‌هایی نیز برای ممانعت از ورود به آنها تعبیه کرده باشند. شکستن این قفل و ورود به فضای فایل و نگاه به آن، نقض حریم خصوصی در فضای سایبر محسوب می‌شود بنابراین یک نفوذگر می‌تواند به اطلاعات مربوط به

متغیر گمنامی بیانگر این است که فرد با استفاده از ID و نام‌های مختلف وارد فضای مجازی شده و از این طریق می‌تواند به مدت طولانی در سایت‌ها، شبکه‌ها، گیم‌نت‌ها و غیره... وب‌گردی نماید. متغیر دلبستگی بیانگر میزان وابستگی فرد به اشخاص دیگر در خانواده، محیط و نهادهای اجتماعی است. ناکامی فرد در راه رسیدن به اهداف از راه مشروع بیانگر این است که وقتی افراد برای رسیدن به اهداف ابزارهای مشروع نداشته باشند، گروه همالان با هم‌نوایی و همانندگردی با دوستان خود از طریق فضای مجازی رابطه متوالی برقرار می‌کنند. محتوای برنامه‌های فرهنگی رسانه‌های ملی نتوانند نیازهای فرهنگی نوجوانان را تأمین نمایند و از لحاظ فکری و فرهنگی خلاء نسبی احساس شود دور از انتظار نیست که برای دستیابی به اهداف خویش از فضای مجازی بهره‌مند گردند و از طریق آن نیازهای فکری و فرهنگی خود را تأمین نمایند.

سرفت اطلاعات یکی از آسیب‌های اجتماعی است که کاربران فضای مجازی به اشکال مختلف با آن مواجه‌اند.

^۱ privacy

مجازی، در دانش‌آموزان مدارس دولتی و غیردولتی پسرانه مقطع متوسطه اول شهر سمنان « به این نتیجه دست یافته است که میزان خشونت و اعتیاد به فضای مجازی و اینترنت در مدارس دولتی و غیر دولتی متفاوت است. پریزاد میرزایی (۱۳۹۸) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی نقش فضای مجازی در هویت فرهنگی دانش‌آموزان دختر شهر شیراز» نشان می‌دهد که بین میزان استفاده از اینترنت و فضای مجازی با بحران هویت، هویت جهانی و هویت فرهنگی رابطه معناداری وجود دارد. محمود گیلانی (۱۳۹۶) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «آسیب‌های فضای مجازی بر دانش‌آموزان دبیرستان‌های شاهرود و راه‌های پیشگیری آن» به این نتایج دست یافته است که بین حضور فضای مجازی و آسیب‌هایی نظیر کاهش رابطه دانش‌آموزان با خانواده، کاهش سازگاری با محیط و جامعه، کاهش اعتقادات مذهبی، انزوای اجتماعی، افت تحصیلی، کاهش سلامت بهداشت روحی روانی، پرخاشگری و خشونت در جامعه رابطه معنادار وجود دارد. عبدالحمید ریاحی (۱۳۹۴) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «تأثیر فضای مجازی بر اجتماعی شدن دانش‌آموزان (مطالعه موردی: مدارس دوره دوم متوسطه منطقه ۱ شهر تهران در سال ۹۴-۹۵)» به این نتایج دست یافته است که با افزایش میزان استفاده از فضای مجازی اجتماعی شدن آنان کاهش می‌یابد و با افزایش میزان ساعات استفاده از فضای مجازی توسط دانش‌آموزان ارتباط آنها با خانواده، ارتباط آنها با دوستان و همکلاسی‌ها، ارتباط آنها با اقوام، فامیل و بستگان، ارتباط آنها با کادر آموزشی مدرسه کاهش می‌یابد. خدیجه رضایی‌قادری (۱۳۹۱) در رساله دکتری خود با عنوان «بررسی تاثیر اینترنت بر هویت (مطالعه موردی جوانان شهر تهران)» به این نتایج دست یافته است که میزان و نوع استفاده از اینترنت تغییراتی را در ابعاد هویتی فردی، قومی، ملی و فراملی کاربران جوان ایجاد کرده است، به طوری که باعث تضعیف هویت فردی می‌گردد و تقویت هویت قومی را به دنبال دارد و از سوی دیگر، هویت ملی را کمرنگ می‌کند و هویت فراملی جوانان تقویت می‌شود. مطهره جلالی (۱۳۹۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «نقش تلویزیون در کاهش آسیب‌های فضای مجازی سایبری بر روی نوجوانان (بررسی آراء متخصصان)» به این نتیجه دست یافته است

حریم خصوصی یا اسرار تجاری قربانی دست یابد یا آنچه را که ارزش مالکیت معنوی دارد را به سرقت برد. دسترسی غیر مجاز به این حریم نقض این حریم محسوب می‌شود و ضرورت جرم انگاری را در این حریم می‌طلبد» (جلالی‌فراهانی (۱۳۸۴: ۱۵) به نقل از شاه‌مرادی، ۲۲:۱۳۹۱).

زورگیری^۱ نشان دادن شکلی از تعرض نسبت به دیگران که حاکی از تلاش یک فرد برای نشان دادن غلبه و استیلای خود نسبت به دیگران نامیده می‌شود (ایرلند^۲، ۱۹۹۶). زورگویی رفتاری تعرض‌گونه، بی‌دلیل و مکرر است که شامل حمله جسمانی، کلامی و روانی، نابرابری قدرت و نیتی به منظور ایجاد رعب و وحشت یا صدمه زدن به طرف قربانی می‌شود (فارینگتین^۳، ۱۹۹۳). رفتار تعرض‌گونه‌ای که از روی قصد و عمد است و باعث آسیب‌های روانی و جسمانی به دیگران می‌شود (راندال^۴، ۱۹۹۷)» (اسماعیلی، ۱۳۸۸: ۳۹).

پورنوگرافی مجازی نوع نسبتاً جدیدی از پورنوگرافی است که مطالب جنسی عریانی را که به راحتی برای همه اشخاص از طریق اینترنت قابل دسترس است در اختیار آنان قرار می‌دهد. پورنوگرافی رایانه‌ای با توسعه تکنولوژی کامپیوتر و گسترش شبکه جهانی اینترنت، حالت پیوسته و ارتباط مستقیم (آنلاین^۵) پیدا کرده است، چرا که این تکنولوژی امکان انتقال به شکل تصاویر ساکن و یا متحرک و زنده را فراهم آورده است (محسنی، ۱۳۸۶: ۲۷۷).

پیشینه پژوهش

فائزه ادیب‌نیا (۱۴۰۱) در رساله دکتری خود با عنوان «بررسی آسیب‌شناسی مشکلات روانی، شناختی و اجتماعی نوجوانان در فضای مجازی و تقویت کارکردهای شناختی منتخب در بهبود آن» به شناسایی آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی در بین نوجوانان فعال در فضای مجازی پرداخته و آسیب‌ها در چهار مضمون فراگیر آسیب‌های فردی، آسیب به هویت، آسیب به کارکردهای شناختی و آسیب‌های بین فردی شناسایی شدند. فرخ آزادگان (۱۳۹۹) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «مقایسه خشونت و گرایش به اعتیاد به فضای

¹ Bullying

² Ireland

³ Farrington

⁴ Randall

⁵ Online

مختلف علوم اجتماعی و روانشناسی صورت گرفته و نتایج آن نشان می‌دهد که کاربران در گروه‌های سنی مختلف با آسیب‌های اجتماعی مختلف مواجه‌اند عوامل آسیب‌زایی آن نیز با توجه به ماهیت پژوهش و روش تحقیق آن متفاوت است. آنچه در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است این است که دایره آسیب‌های اجتماعی بیشتر بر اساس شرایط و موقعیت‌های گروه سنی نوجوانان که بیشتر در معرض تهدیدات قرار دارند، تکیه شده و تحقیق صرفاً در سه بخش اساسی سرقت اطلاعات، زورگیری مجازی و پورنوگرافی که به نظر می‌رسد بیش از سایر آسیب‌ها در بین گروه سنی نوجوان شایع‌تر می‌باشد، تأکید شده است. به عبارت دیگر، نیازها و تهدیدات گروه از قبل مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته و بنا به نوع پژوهش و روش مطالعه، میزان رابطه متغیر وابسته و مستقل مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته است. از ویژگی‌های بارز این پژوهش آن است که هر یک از متغیرهای مستقل با متغیرهای وابسته به‌طور مجزا و منفرد مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و نتایج متمایزی نسبت به سایر پژوهش‌ها حاصل شده است.

روش پژوهش

با توجه به ماهیت موضوع، روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است. کل دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهر تهران (غیرانتفاعی و دولتی) با جمعیت ۱۲۵۰۹۳ نفر جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است که حجم آن با سطح معناداری ۵ درصد ۳۸۳ نفر می‌باشد و محدوده جغرافیایی آن شامل تمام مناطق بیست و دوگانه که به پنج منطقه شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم‌بندی شده است. سپس از بین این قسمت‌ها بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ساده پنج منطقه انتخاب گردید. از شمال شهر منطقه ۳، از قسمت جنوب شهر منطقه ۱۷، از قسمت شرق منطقه ۸، از قسمت غرب منطقه ۵، و از قسمت مرکز شهر منطقه ۱۱، تهران انتخاب شدند. سپس از هر منطقه یک دبیرستان به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. روایی و پایایی پرسشنامه با تکیه بر نظرات کارشناسان آسیب‌های اجتماعی که در حوزه فضای مجازی فعالیت دارند، مورد تأیید قرار گرفته و سؤال‌ها و گویه‌ها قبل از نهایی شدن، آزمون شده که ضریب آلفای کرونباخ آن بیش از ۰/۷۰ را نشان می‌دهد. از این رو، می‌توان نسبت به دقت مقیاس-

که گروه‌های سنی "نوجوانان" در برابر استفاده از فضای سایبری آسیب‌پذیرتر هستند. و تلویزیون با ساختن برنامه‌های متناسب با روحیه نوجوانان و مطابق با واقعیت روزمره زندگی می‌تواند از آسیب‌های فضای سایبری کم کند. فضای سایبری می‌تواند تا حد زیادی بر فرهنگ جامعه تأثیرگذار باشد. پیترو فرارا و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان "تأثیر جسمی، روانی و اجتماعی خشونت در مدرسه بر کودکان" بیان کردند که میزان خشونت علیه کودکان بسیار وحشتناک است و تخمین زده شد که تا ۱ میلیارد کودک در سنین ۲ تا ۱۷ سال، نوعی خشونت را در مدرسه تجربه کرده‌اند و ممکن است دچار اختلال دلبستگی و انکشی، کم‌تحرك جسمی متوسط، اضافه وزن یا چاقی، دیابت، عادت به سیگار کشیدن، استفاده از الکل سنگین، سلامتی خودمختار ضعیف، سرطان، بیماری قلبی و بیماری تنفسی و سایر پیامدهای منفی شوند. جیلیان پیتسون و جیمس دنسلی^۲ (۲۰۱۷) در مقاله خود با عنوان «خشونت سایبری: چه چیز از آن می‌دانیم؟» به این نتیجه دست یافتند، بین فرد و فاکتورهای خطر رابطه وجود دارد. همچنین در این مقاله به دسته‌بندی انواع خشونت‌های سایبری می‌پردازد که کاربران با آن مواجه‌اند نظیر: تهدید^۳، شرمساری^۴، رفتار فریبکارانه^۵، انتقام از طریق پورنوگرافی^۶، زورگیری مجازی^۷ می‌باشد. کمیل کپکی و رنه زوکوسکی^۸ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «تهدیدات سایبری، پرخاشگری سایبری و تأثیر آن بر قربانی (مطالعه موردی معلمان)» به این نتیجه دست یافت، ۵ درصد معلمان حملات سایبری را تجربه کرده‌اند و لازم به ذکر است که این تهدیدات در طول یک سال گذشته بیش از یک بار در هفته تجربه شده بود. بارلت کوین^۹ (۲۰۱۴) در مقاله خود به این نتیجه دست یافتند، دختران در سنین جوانی بیشتر در معرض جرایم سایبری هستند و ۲۵ درصد این دختران رابطه از طریق فضای سایبر را تجربه کرده‌اند و این مسأله در بین دختران بیشتر است. پژوهش‌های انجام شده در حوزه‌های

¹ Pietro Ferrara, Giulia Franceschini, Alberto Villani & Giovanni Corsello

² Peterson ., J., Densley., J.

³ Threaten

⁴ Embarrass

⁵ Deceptive behavior

⁶ Revenge porn.

⁷ Cyber Stalking.

⁸ Kopecky ., Kamil, Sztokowski, Rene.

⁹ Barlett Coyne.

آزمون‌های معادلات ساختاری با نرم‌افزارهای SmartPLS و SPSS استفاده شد.

های سنجش، اطمینان نسبی حاصل نمود. در بخش کمی پژوهش به منظور اعتبارسنجی الگوی به دست آمده، از

جدول ۱- ضریب پایایی پرسشنامه و ابعاد آن (آلفای کرونباخ)

متغیرها	تعداد گویه	مقدار آلفا به درصد
اعتیاد آنلاین	۲	۰/۷۵۲
فضای مجازی	۲	۰/۷۳۱
گمنامی	۴	۰/۷۸۹
شبکه اجتماعی	۲	۰/۷۶۵
عدم دلبستگی خانوادگی	۶	۰/۷۵۴
همالان	۳	۰/۷۳۴
برنامه‌های فرهنگی رسانه‌ها	۳	۰/۷۱۲
ناکامی‌های فردی و اجتماعی	۶	۰/۷۲۱
سرقت اطلاعات	۶	۰/۷۷۸
زورگیری مجازی	۴	۰/۷۱۱
خشونت جنسی	۴	۰/۷۴۳

به منظور تعیین نرمال بودن یا نبودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگراف-اسمیرنوف^۱ استفاده می‌شود بر این اساس اگر سطح معناداری شاخص‌ها بیشتر از ۰/۰۵ باشد توزیع داده نرمال بوده و باید از آزمون‌های پارامتریک استفاده شود. در صورتی که میزان sig کمتر از ۰/۰۵ باشد باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده کرد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ۳۸۳ نفر از نوجوانان پسر شهر تهران مورد مطالعه قرار گرفته است. ۳۴/۲۲ درصد از پاسخگویان در گروه سنی ۱۶ سال، ۳۳/۱۶ درصد در گروه سنی ۱۷ سال، ۲۲/۹۸ درصد در گروه سنی ۱۸ سال و ۷/۸۴ درصد در گروه سنی ۱۵ سال قرار دارند. ۳۲/۱۲ درصد از پاسخگویان در پایه دهم، ۳۳/۶۹ در پایه یازدهم و ۳۲/۶۴ درصد در پایه دوازدهم هستند. به‌طور میانگین در هر شبانه روز ۳۰/۱۳ درصد از پاسخگویان دو و نیم تا چهار ساعت، ۲۴/۵۶ درصد بیش از پنج ساعت، ۱۹/۰۷ درصد کمتر از یک ساعت، ۲۰/۱۱ درصد یک تا دو ساعت از فضای مجازی استفاده می‌کنند. همچنین ۲/۰۹ درصد از پاسخگویان کمتر از یک سال، ۱۲/۰۲ درصد یک تا دو سال، ۳۲/۹۰ درصد سه تا چهار سال و ۵۳/۱۰ درصد بیش از پنج سال از فضای مجازی استفاده می‌کنند. ۹۷/۹۲ درصد از پاسخگویان از فضای مجازی استفاده می‌کنند که از این مقدار درصد بالایی از پاسخگویان از اینستاگرام استفاده می‌کنند (۸۲/۰) از پاسخگویان در اینستاگرام و ۰/۶۷ درصد در شبکه تلگرام عضویت دارند. ۷۴ درصد از پاسخگویان به منظور استفاده از کسب خبر و جمع‌آوری اطلاعات از شبکه‌های اجتماعی بهره‌مند می‌شوند.

¹ Kolmogorov-Smirnov

جدول ۲- آزمون کولموگراف - اسمیرنوف برای سنجش توزیع داده‌ها

متغیرها	میانگین	Z	Sig
اعتیاد آنلاین	۷/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
فضای مجازی	۵/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
گمنامی	۱۰/۰۰۰	۰/۰۹۶	۰/۰۰۰
شبکه اجتماعی	۴/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
عدم دلبستگی خانوادگی	۶/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همالان	۹/۰۰۰	۰/۰۸۴	۰/۰۰۰
برنامه‌های فرهنگی رسانه‌ها	۷/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
ناکامی‌های فردی و اجتماعی	۱۴/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
سرقت اطلاعات	۱۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
زورگیری مجازی	۲۲/۰۰۰	۰/۰۸۴	۰/۰۰۰
خشونت جنسی	۸/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

توجه به نتایج به دست آمده مدل ساختاری (درونی) تأیید و معتبر شناخته می‌شود.

روایی همگرا (AVE)

فورنل و لارکر (۱۹۸۱)، معیار میانگین واریانس استخراج شده را برای سنجش روایی همگرا معرفی کرده‌اند و اظهار داشتند که (AVE) بالاتر از ۵ حاکی از روایی همگرای قابل قبول می‌باشد (Khawaja&etal, 2020).

بحث و نتیجه‌گیری

استفاده بیش از حد فضای مجازی سبب می‌شود، کاربران در معرض تهدیدهای آسیب‌های اجتماعی قرار گیرند. در این پژوهش به عوامل تاثیر گذار در آسیب‌ها که در بین دانش‌آموزان و نوجوانان مهم‌ترین آنها سرقت اطلاعات، زورگیری و هرزه نگاری می‌باشد مورد بررسی قرار گرفته است. اعتیاد آنلاین زمینه‌های حضور پررنگ کاربر فضای مجازی را نمایان می‌سازد. براساس نظریه زندگی روزمره و رانش دیجیتال فضای مجازی به دلایل مختلف نظیر فرازمانی بودن، بی مکانی، آزادی عمل، برخورداری از فضای فرهنگی و اجتماعی و بسیاری از موارد دیگر سبب می‌شود کاربر به مدت طولانی در فضای مجازی بسر برده و در معرض آسیب‌های اجتماعی قرار گیرد.

عدم دلبستگی خانوادگی برآسیب‌های اجتماعی به صورت مستقیم اثرگذار بوده و رابطه بین دو متغیر معنادار است. بدین معنی که هر چقدر میزان دلبستگی فرد نسبت به خانواده کمتر باشد میزان صمیمیت کاهش یافته و فرد بیشتر در فضای مجازی بسر می‌برد و در معرض آسیب‌های اجتماعی نظیر سرقت اطلاعات، زورگیری مجازی و

با توجه به مقادیر حاصل شده Sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است و توزیع داده‌ها در پرسشنامه، غیرنرمال بوده و از آزمون‌های ناپارامتریک برای سنجش داده‌ها استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در فاز کمی پژوهش

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد بر اساس نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در نرم‌افزار SPSS، تمامی موارد مقدار معناداری کوچکتر از سطح خطا (۰/۰۵) به دست آمد بنابراین فرض صفر رد شده و داده‌ها غیرنرمال می‌باشند در این حالت بهترین روش ایزاری، استفاده از نرم‌افزار SmartPLS می‌باشد.

روایی سازه

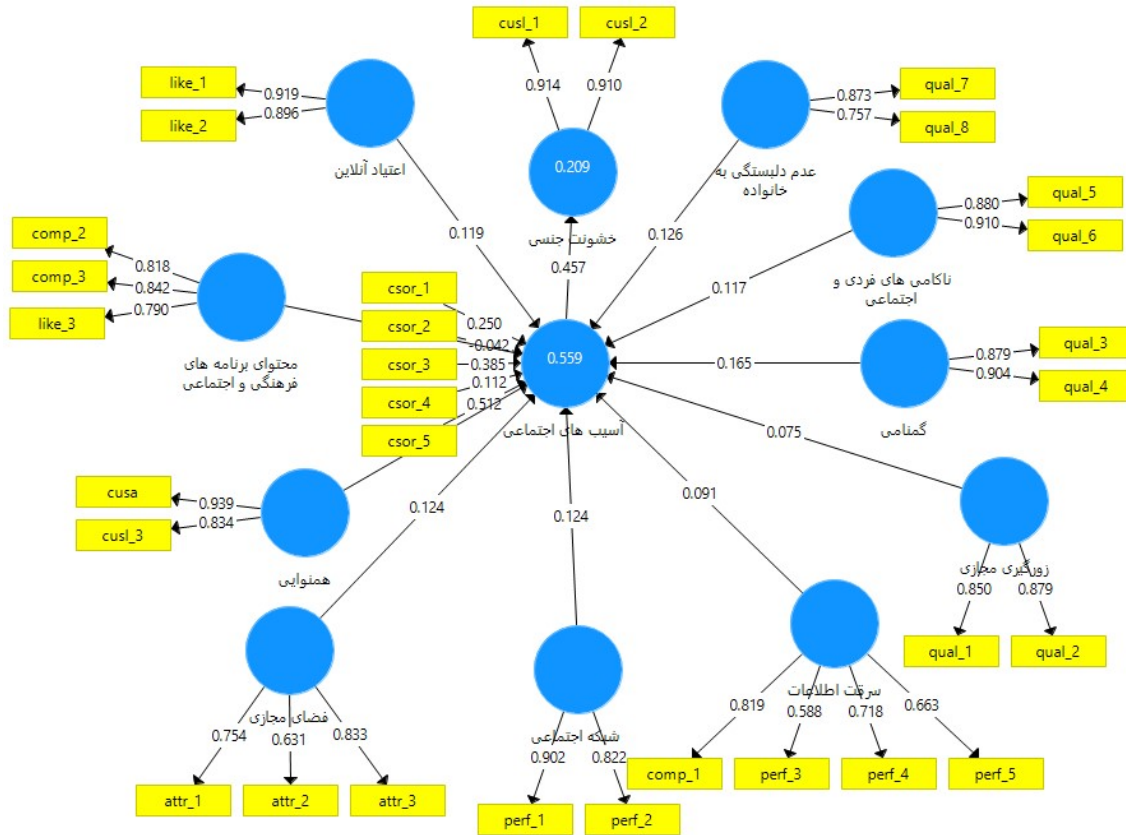
معناداری ضرایب و پارامترهای به دست آمده تحلیل عاملی تأییدی و مدل معادلات ساختاری در شکل ۲ و ۳ ارائه شده است. در این نمودار اعداد یا ضرایب به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند. دسته اول با عنوان معادلات اندازه‌گیری مرتبه اول هستند که روابط بین مؤلفه‌ها و شاخص‌های آنها (روابط بین دایره و مستطیل) هستند. دسته دوم روابط بین متغیرهای اصلی است (ضرایب مسیر) و برای آزمون فرضیات استفاده می‌شوند. بارهای عاملی استاندارد شده‌ای که برآورد می‌شوند، باید بیشتر از ۰/۴ و به‌طور ایده‌آل ۰/۷ یا بیشتر باشند. شکل ۲ مدل در حالت معناداری ضرایب است. مقادیر آزمون معناداری (تی) بزرگتر از ۱/۹۶ و کوچکتر از ۱/۹۶- نشان‌دهنده معنادار بودن روابط میان شاخص‌ها و متغیرهای مکنون متناظر خود است. (Nazari&etal, 2021). از این‌رو، با

جامعه است. هر چقدر بر میزان رابطه دوستانه همالان در فضای مجازی افزوده می شود بر میزان آسیب

جنسی قرار می گیرد. براساس نظریه کنترل اجتماعی که پیدایش کجروی را معلول ضعف همبستگی و در گروه ها و نهادهای اجتماعی و تضعیف اعتقادات و باورهای موجود در

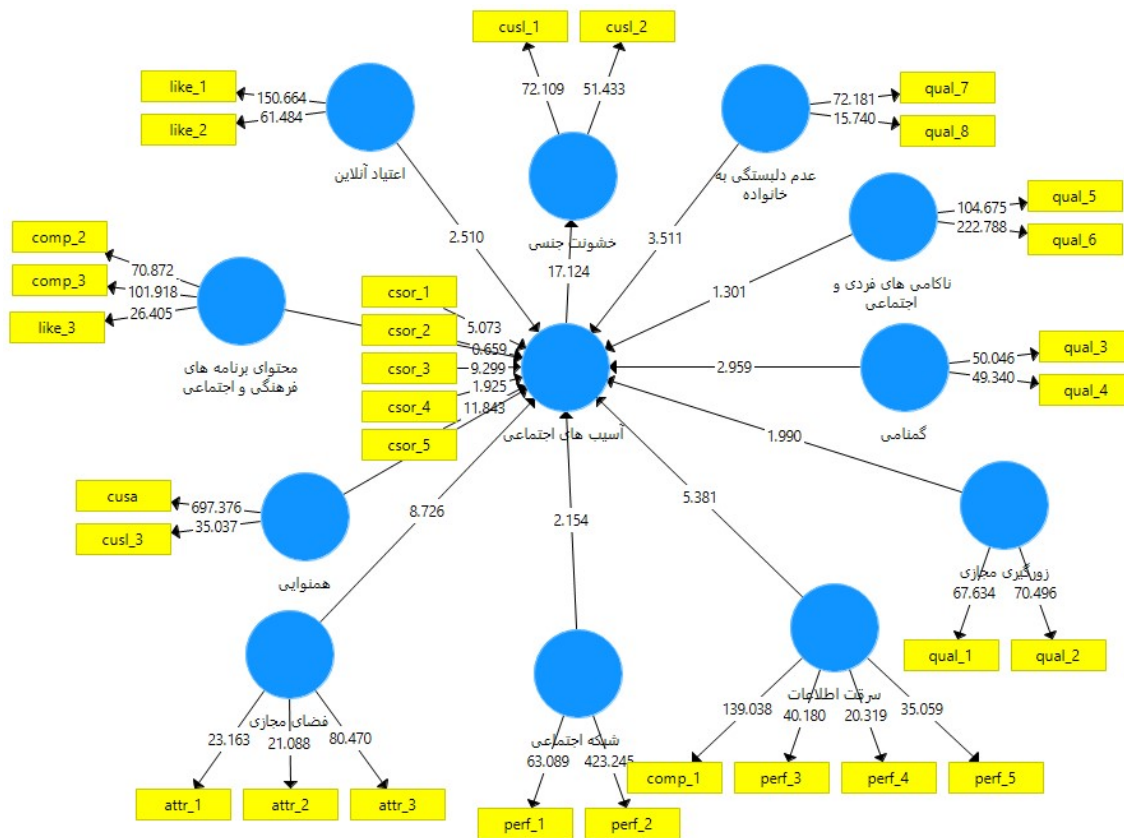
شکل ۲- مدل تحلیل عاملی تأییدی در حالت ضرایب مسیر

به اینکه فضای مجازی فضایی گسترده و حدود و مرز مشخصی ندارد و نیز غیر قابل

اختیار آنان قرار می دهد و مورد سوء استفاده قرار می گیرند. براساس نظریه یادگیری اجتماعی می توان استنباط کرد که افراد در طول دوره های مختلف زندگی در پی فراگیری دستاوردهای نو و جدید هستند و در کنار آن از طرق مختلف می توانند بسترهای لازم جهت فراگیری کجروی های اجتماعی را تجربه کنند. رسانه ملی و محتوای برنامه های آن توانایی لازم در جلب مشارکت مخاطبان را نداشته و این گروه سنی خلاء ناشی از آن را با ورود به فضای مجازی پر کرده و دچار خشونت های روانی و جنسی می شوند. بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی بخش زیادی از دانش خود را از طریق مشاهده رفتارها و پیامدهای رفتارهای دیگران کسب می کنند. براساس نظریه فشار هر گاه افراد در دستیابی به اهداف از راه مشروع ناکام باشند زمینه های کجروی در جامعه فراهم می شود. با توجه

شکل ۳- مدل تحلیل عاملی تأییدی در حالت معناداری

پایایی (Mehmetoglu, 2012). جدول شماره ۳ مقادیر پایایی،

(AVE) و (CR) را نشان می‌دهد.

پایایی

به‌منظور تعیین پایایی گویه‌ها از روش آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی^۱ (CR) استفاده شد، در صورتی که مقدار (CR) برای هر سازه بیشتر از ۰/۷ به دست آید نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری دارد (Khawaja&etal, 2020) نام دیگر ضریب پایایی همگون (Rho) ضریب دایلون گلدشتاین^۲ است که برای محاسبه پایایی مرکب استفاده می‌شود. پایایی ترکیبی همگون (گاهی اوقات قابلیت اطمینان سازه نامیده می‌شود) معیاری برای سازگاری درونی در آیت‌های مقیاس است، ضریب Rho بسیار شبیه آلفای کرونباخ است. با توجه به اینکه آلفای کرونباخ برآورد سختگیرانه‌تری از پایایی درونی متغیرها انجام می‌دهد، در تکنیک حداقل مربعات جزئی از ضریب دایلون گلدشتاین استفاده می‌شود. مقدار این شاخص می‌بایست بیشتر از ۰/۷ به دست آید

1 Composite Reliability

2 Dillon–Goldstein’s rho

جدول ۳- ضرایب روایی و پایایی

ضریب پایایی آلفای کرونباخ	ضریب پایایی همگون (Rho)	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	
۰/۹۴۱	۰/۹۴۲	۰/۹۴۸	۰/۵۳۱	اعتیاد آنلاین
۰/۹۳۹	۰/۹۴	۰/۹۴۶	۰/۵۲۴	فضای مجازی
۰/۹۴	۰/۹۴۲	۰/۹۴۷	۰/۵۲۹	گمنامی
۰/۹۸۴	۰/۹۸۴	۰/۹۸۵	۰/۸۰۹	
۰/۹۴۳	۰/۹۴۳	۰/۹۴۹	۰/۵۳۸	شبکه اجتماعی
۰/۹۰۷	۰/۹۰۸	۰/۹۲۳	۰/۵۴۵	عدم دل بستگی خانوادگی
۰/۹۲۲	۰/۹۱۳	۰/۹۲۰	۰/۵۴۵	همالان
۰/۹۱۰	۰/۹۱۲	۰/۹۲۱	۰/۵۴۰	برنامه‌های فرهنگی رسانه‌ها
۰/۹۱۴	۰/۹۳۰	۰/۹۲۰	۰/۵۴۱	ناکامی‌های فردی و اجتماعی
۰/۹۲۸	۰/۹۱۰	۰/۹۲۹	۰/۵۵۸	سرقت اطلاعات
۰/۹۴۴	۰/۹۳۶	۰/۹۲۶	۰/۵۲۹	زورگیری مجازی
۰/۹۱۴	۰/۹۳۸	۰/۹۴۱	۰/۵۸۰	خشونت جنسی

شاخص‌های ارزیابی برازش مدل ساختاری

شاخص نیکویی برازش (GOF)

شاخص نیکویی برازش بخش ساختاری و اندازه‌گیری را به صورت همزمان بررسی می‌کند. این شاخص با استفاده از میانگین هندسی شاخص R2 و میانگین شاخص‌های اشتراکی قابل محاسبه است. معیار GOF طبق رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{average (Commonality)} \times \text{average (R2)}}$$

از آنجا که در حداقل مربعات جزئی مقدار Commonality با AVE برابر است، (Wetzels&etal, 2009) فرمول زیر را ارائه کرده‌اند: $GOF = \sqrt{\text{average (AVE)} \times \text{average (R2)}}$

آنها سه مقدار برای ارزیابی شاخص GOF در نظر گرفته‌اند: ضعیف: اگر بین ۰/۱ تا ۰/۲۵ باشد، متوسط اگر بین ۰/۲۵ تا ۰/۳۶ باشد و قوی: اگر از ۰/۳۶ بیشتر باشد. (Wetzels&etal, 2009). مقدار GOF محاسبه شده در این پژوهش ۰/۷۹ به دست آمد که بیش از ۰/۳۶ بود و نشان از برازش مناسب مدل می‌باشد.

جدول ۴، شاخص‌های برازش مدل پژوهش را نشان می‌دهند. با توجه به مقادیر به دست آمده، داده‌های جمع‌آوری شده برای اندازه‌گیری متغیرهای پنهان از کفایت و برازش لازم برخوردارند و در نتیجه، نتایج حاصل از برآورد مدل پژوهش، قابل اتکا و مورد اعتماد می‌باشد.

جدول ۴- شاخص‌های برازش کلی مدل

نتیجه	مقدار مشاهده شده	محدوده قابل قبول	متغیرها
برازش مناسب	۰/۰۷۸	کمتر از ۰/۰۸	SRMR
برازش مناسب	۰/۸۲۴	کمتر از ۰/۹۵	d-ULS
برازش مناسب	۰/۳۹۲	کمتر از ۰/۹۵	d-G
برازش مناسب	۰/۷۷۸	بیشتر از ۰/۲۵	NFI
برازش مناسب	۰/۷۹	بیشتر از ۰/۲۵	GOF

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف تحقیق حاضر، ارائه الگوی معادلات ساختاری عوامل تأثیرگذار بر آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی در بین دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهر تهران می‌باشد.

روش پژوهش، کمی می‌باشد. در بخش کمی پژوهش، از آزمون‌های معادلات ساختاری با نرم‌افزارهای SmartPLS و SPSS استفاده شد. یافته‌های کمی حاکی از این است که تمامی متغیرهای احصاء شده با

- ناکامی‌های فردی و اجتماعی در خشونت جنسی مؤثر است.

- راهبردهای آسیب‌های اجتماعی نوجوانان را می‌توان در اطلاع‌رسانی، آموزش، طراحی سامانه‌های هوشمند رسانه‌های جمعی و شبکه اجتماعی بومی جستجو کرد. پیشنهاد‌های حاصل از تحقیق

- آموزش در جهت استفاده صحیح و درست از فضای مجازی و پیامدهای آن توسط والدین و رسانه‌های ملی به‌منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی جبران‌ناپذیر.

- با توجه به تضعیف دلبستگی‌های خانوادگی در میان کاربران فضای مجازی توصیه می‌شود خانواده‌ها در جهت تقویت هویت ملی و اصالت خانوادگی تلاش بیشتری نمایند تا بدین وسیله بازگشت دوباره هویت‌های ملی و فرهنگی در اذهان نوجوانان تداعی گردد. والدین بر نوع استفاده فضای مجازی می‌توانند نظارت داشته و با فرزندان نوجوان خود، روابط صمیمانه برقرار نموده و مسائل و مشکلات احتمالی را با راهکارهای منطقی و معقول حل نمایند.

- رسانه ملی به‌عنوان ترویج دهنده سبک زندگی لازم است از تجمل‌گرایی پرهیز نموده و سبک زندگی ایرانی اصیل و ساده‌زیستی را در اولویت برنامه‌های رسانه‌ای قرار دهد.

- طراحی سایت‌ها و شبکه‌های بومی و ملی به نحوی که نوجوانان بتوانند نیازهای استفاده از فضای مجازی را برآورده سازند.

- به‌منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی نوجوانان می‌توان از طریق فرهنگ‌سازی، برگزاری دوره‌های آموزشی برای نوجوانان، آموزش خانواده و افزایش ارتباطات با افراد خانواده اقدام نموده و آگاهی خانواده‌ها از فضای مجازی (سواد رسانه‌ای) می‌تواند در کاهش آسیب‌های اجتماعی مؤثر باشد.

- مطالعه و تحقیق درباره تأثیرات فرهنگی جهانی شدن بر ارزش‌ها، هنجارها و نهادهای مختلف اجتماعی از جمله نهاد خانواده و نهاد آموزش و پرورش که نسل نوجوان و جوانان با آن در ارتباط هستند.

- نظام آموزش و پرورش می‌تواند با تکیه بر یافته‌های پژوهشگران و اندیشمندان حوزه آسیب‌های اجتماعی و جامعه‌شناسی نوجوانان، محتوای کتب و مواد درسی را به نحوی تدوین نمایند که دانش‌آموزان دچار آسیب نشده و اطلاعات لازم در زمینه‌های مختلف را در دوره‌های آموزشی در مقاطع تحصیلی کسب کنند. همچنین با دعوت از مشاوران، سخنرانان و برگزاری نشست‌های مشترک پلیس فتا و دانش‌آموزان در کاهش آسیب‌های اجتماعی مؤثر باشند.

توجه به اینکه قدر مطلق مقدار آماره t برای تمامی روابط بین متغیرها بزرگتر از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بوده و تمامی بارهای عاملی در حالت استاندارد بزرگتر از ۰/۳ به دست آمد، لذا تمامی متغیرها و روابط تأیید شد.

با افزایش میزان استفاده از فضای مجازی، به همان میزان بر زورگیری مجازی، سرقت اطلاعات و خشونت جنسی در بین نوجوانان افزوده می‌شود. همچنین عدم وابستگی فرد نسبت به اعضای خانواده بر آسیب اجتماعی تأثیرگذار است. هر چقدر میزان صمیمیت اعضای خانواده کاهش یابد، آسیب‌های اجتماعی افزایش می‌یابد. گروه همالان نیز در افزایش آسیب‌های اجتماعی مؤثر هستند و به هر میزان بر صمیمیت آنان افزوده می‌شود، ارتباطات فضای مجازی بین آنان افزایش یافته و بیشتر در معرض آسیب قرار دارند. ناتوانی محتوای برنامه‌های رسانه ملی سبب مهاجرت کاربران به فضای مجازی شده و در پی آن آسیب‌های اجتماعی افزایش یافته و ناکامی‌های فردی و اجتماعی نوجوانان به تصور اینکه از طریق فضای مجازی کاهش می‌یابد، سبب اعتیاد آنلاین شده و در پی آن باعث افزایش آسیب‌های اجتماعی می‌شود. کاربران با استفاده از ترند گمنامی به مدت طولانی در فضای مجازی بسر برده و همین امر سبب افزایش آسیب‌های اجتماعی می‌شود.

- نوجوانان به هنگام استفاده از فضای مجازی، دچار سرقت اطلاعات، زورگیری مجازی و حتی خشونت جنسی می‌شوند و با افزایش میزان اعتیاد آنلاین در بین نوجوانان میزان سرقت اطلاعات و زورگیری مجازی افزایش یافته است.

- استفاده از فضای مجازی به‌صورت ناشناس (گمنامی) برای نوجوانان جذابیت دارد و گمنامی در فضای مجازی سبب افزایش قابل توجه خشونت جنسی در بین نوجوانان شده است.

- گروه همالان بیشترین تأثیرگذاری را در رابطه با استفاده از فضای مجازی در بین نوجوانان داشته است.

- دانش‌آموزان و نوجوانان برای جبران ناکامی‌های فردی و اجتماعی خود، عضویت در شبکه‌های اجتماعی ترجیح می‌دهند.

- محتوای برنامه‌های رسانه ملی، همسو با نیازهای نوجوانان نبوده و برای تأمین خواسته‌های خویش بیشتر از شبکه‌های مجازی استفاده می‌کنند و محتوای برنامه‌های فرهنگی رسانه‌ها در افزایش خشونت جنسی بیشترین تأثیرگذاری داشته است.

- محدودیت بیش از حد خانواده‌ها در استفاده از فضای مجازی موجب ترغیب نوجوانان به استفاده بیشتر از این فضا می‌شود و با کاهش میزان دلبستگی خانوادگی، زورگیری مجازی افزایش می‌یابد.

منابع

- محصنی، منوچهر، (۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، تهران: انتشارات طهوری.
- مرادی، امیر و کردلو، محسن، (۱۳۹۶)، بررسی افق‌ها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی. فلسفه و کودک، ۴(۱۵)، ۷۹-۹۴.
- مظلومیان، سعید و حسن زاده، فریده، (۱۳۹۶)، ۲۱ تیر، بررسی تأثیر اینترنت بر پرخاشگری در نوجوانان (مقاله ارائه شده). چهارمین کنفرانس بین‌المللی نوآوری‌های اخیر در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری، دانشگاه نیکان، تهران.
- میرزایی، پریزاد، (۱۳۹۸)، «بررسی نقش فضای مجازی بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان دختر شهر شیراز»، رساله کارشناسی ارشد، به راهنمایی اسداله بابایی‌فرد، دانشگاه کاشان.
- Barlett, C. P. (2015). Predicting adolescent's cyberbullying behavior: A longitudinal risk analysis. *Journal of adolescence*, 41, 86-95. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.02.006>
- Barlett, C. P., Bennardi, C., Williams, S., & Zlupko, T. (2021). Theoretically Predicting Cyberbullying Perpetration in Youth With the BGCM: Unique Challenges and Promising Research Opportunities. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.708277>
- Barlett, Coyne. (2014). A meta-analysis of sex differences in cyber-bullying behavior: The moderating role of age. *Aggressive Behavior*, 40, 474-488.
- Casas, J. A., Del Rey, R., & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: Convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.
- Chen, L., Ho, S. S., & Lwin, M. O. (2017). A meta-analysis of factors predicting cyberbullying perpetration and victimization: From the social cognitive and media effects approach. *New media & society*, 19(8), 1194-1213.
- Del Rey, R., Lazuras, L., Casas, J. A., Barkoukis, V., Ortega-Ruiz, R., & Tsorbatzoudis, H. (2016). Does empathy predict (cyber) bullying perpetration, and how do age, gender and nationality affect this relationship?. *Learning and Individual Differences*, 45, 275-281. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2015.11.021>
- Guan, S. S. A., & Subrahmanyam, K. (2009). Youth Internet use: risks and opportunities. *Current opinion in Psychiatry*, 22(4), 351-356.
- Ildirim, E. (2021). Personality Factors Predicting Cyberbullying and Online Harassment. In *Handbook of Research on Cyberbullying and Online Harassment in the Workplace* (pp. 130-152). IGI Global.
- آزادگان، فرخ، (۱۳۹۹)، «مقایسه خشونت و گرایش به اعتیاد به فضای مجازی، در دانش‌آموزان مدارس دولتی و غیردولتی پسرانه مقطع متوسطه اول شهر سنندج»، رساله کارشناسی ارشد، استاد راهنما یدالله خرم‌آبادی، دانشگاه پیام نور واحد کبودر آهنگ.
- ادیب‌نیا، فائزه، (۱۴۰۱)، بررسی آسیب‌شناسی مشکلات روانی، شناختی و اجتماعی نوجوانان در فضای مجازی و تقویت کارکردهای شناختی منتخب در بهبود آن، رساله دکتری، استاد راهنما مهرداد کلانتری، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- اسماعیلی، ایرج، (۱۳۸۸)، رفتارهای پر خطر در زندان، علوم تربیتی، اصلاح و تربیت، شماره ۹۰، از ۳۶ تا ۴۲.
- انصاری، ابراهیم، کیان‌پور، مسعود و عطایی، پری، (۱۳۹۷)، تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی (مورد مطالعه: شهر اصفهان). جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، ۲۹(۱)، ۱۸-۴۰.
- جلالی، مطهره، (۱۳۹۰)، «نقش تلویزیون در کاهش آسیب‌های فضای سایبری بر روی نوجوانان (بررسی آراء متخصصان)» رساله کارشناسی ارشد، استاد راهنما طهمورث شیری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- حاج‌محمدی، فرشته و حاج‌محمدی، سمیرا، (۱۳۹۶)، تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط فرزندان در خانواده. فضای مجازی، ۱۳(۵۰)، ۱۱-۳۷.
- خلیلی‌جولرستانی، سید احمد، (۱۳۹۶)، نگاهی دوباره به چالش‌ها و تهدیدات فضای مجازی بر امنیت پایدار، فصلنامه علمی بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۴(۴۲)، ۱۰۳-۱۲۱.
- رضایی‌قادری، خدیجه، (۱۳۹۱)، بررسی تأثیر اینترنت بر هویت جوانان (مطالعه موردی جوانان شهر تهران)، رساله دکتری، استاد راهنما باقر ساروخانی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- ریاحی، عبدالحمید، (۱۳۹۴)، تأثیر فضای مجازی بر اجتماعی شدن دانش‌آموزان (مطالعه موردی: مدارس دوره دوم متوسطه منطقه ۱ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴)، رساله کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر زهرا حضرتی-صومعه، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- شاه‌مرادی، خیرالله، (۱۳۹۱)، بررسی جرم سرقت رایانه‌ای و تطبیق آن با سرقت در نظام حقوقی ایران، رساله کارشناسی ارشد، استاد راهنما عادل ساریخانی، دانشگاه قم.
- شکریبگی، عالییه، قراقوزلو، جلال و بهاری، رقیه، (۱۴۰۰)، تأثیر استفاده از فضای مجازی بر خشونت در زوجین. فصلنامه رهپوی ارتباطات و فرهنگ، ۱(۱)، ۹۷-۱۰۶.
- صابری، فاطمه، ریگی، پروین و پروی، آرزو، (۱۳۹۹)، تأثیر فضای مجازی بر پرخاشگری کودکان و جوانان (مقاله ارائه شده). پنجمین همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم تربیتی، روانشناسی و آسیب‌های اجتماعی، انجمن افق نوین علم و فناوری، تهران.
- گیلانی، محمود، (۱۳۹۶)، آسیب‌های فضای سایبری برای دانش‌آموزان دبیرستان‌های شاهرود و راه‌های پیشگیری از آن، رساله کارشناسی ارشد، به راهنمایی عسل عظیمیان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود.

- International Telecommunication Union Development Sector. (2021). Measuring digital development Facts and figures. ITUPublications. <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/2021/11/15/youth-internet-use/#:~:text=In%202020%2C%2071%20per%20cent,the%20rest%20of%20the%20population.>
- Janparvar, M., & Heidari, M. T. (2011). Pathology of cyberspace on social security. *Quarterly Of Order And Security Guards*, 4(3), 141 - 172.
- Johnson, G. (2015). Young Children at Risk of Digital Disadvantage. In: Heider, K., Renck Jalongo, M. (eds) *Young Children and Families in the Information Age. Educating the Young Child* (vol 10, pp 255-275). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9184-7_15
- Kalmus, V., Siibak, A., Blinka, L. (2014). Internet and Child Well-Being. In: Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I., Korbin, J. (eds) *Handbook of Child Well-Being* (pp. 2093-2133). Springer. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_75
- Kopecky.,Kamil, Szotkowski,Rene.(2016)¹ "Cyber bullying, Cyber aggression and their impact on victim-The teachers"., *Telematics and informatics*, Available on:www.elsevier.com.
- March, E. (2022). Psychopathy: Cybercrime and cyber abuse. In *Psychopathy and Criminal Behavior* (pp. 423-444). Academic Press. <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/cyberbullying>
- National Center for Education Statistics. (2022). *Children's Internet Access at Home. Condition of Education*. U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences. <https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator/cch/home-internet-access>
- Nixon, C. L. (2014). Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent health, medicine and therapeutics*, 5, 143-158. doi: 10.2147/AHMT.S36456
- Organisation for Economic Cooperation and Development. (2017). Overview: Students' Well-Being. In *PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being*. OECD Publishing. <https://dx.doi.org/10.1787/9789264273856-en>.
- Peker, A. (2015). Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Egitim ve Bilim*, 40(181), 57-75. DOI:10.15390/EB.2015.4412
- Petersom.,J.Densley., J.(2017), *Cyber Violence: What do we know and where do we from here?.Aggression and Violent Behavior*, available at ScienceDirect.
- Pietro Ferrara, Giulia Franceschini, Alberto Villani & Giovanni Corsello.(2019)" physical,psychological social impact of school violence.." *Italian Journal of Pediatrics* volume 45,Article number76.
- Soegoto, E. S., & Tjokroadiponto, S. (2018, August). Effect of Internet on Student's Academic Performance and Social Life. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* (Vol. 407, No. 1, p. 012176). IOP Publishing.
- Song, T. M., & Song, J. (2021). Prediction of risk factors of cyberbullying-related words in Korea: Application of data mining using social big data. *Telematics and Informatics*, 58, 101524. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101524>
- United Nations International Children's Emergency Fund. (n.d.). *Cyberbullying: What is it and how to stop it*. <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying#2>
- Wang, L., & Ngai, S. S. Y. (2021). Understanding the effects of personal factors and situational factors for adolesren's cyberbullying perpetration: The roles of internal states and parental mediation. *Journal of Adolescence*, 89, 28-40. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.03.006>
- Yudes, C., Rey, L., & Extremera, N. (2020). Predictive factors of cyberbullying perpetration amongst Spanish adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 17(11), 3967. <https://www.mdpi.com/733806>.

